

NCERT Solutions for Class 10 Sanskrit Shemushi Chapter 11 प्राणेभ्योऽपि प्रियः सुहृद्

प्रश्न 2.

अधोलिखितप्रश्नानाम् उनराणि संस्कृतभाषया लिखत-

(क) चन्दनदासः कस्य गृहजनं स्वगृहे रक्षति स्म?

उत्तरः

चन्दनदासः अमात्यराक्षस्य गृहजनं स्वगृहे रक्षति

(ख) तृणानां केन सह विरोधः अस्ति?

उत्तरः

तृणानां अग्निना सह विरोधः अस्ति।

(ग) कः चन्दनदासं द्रष्टुमिच्छति?

उत्तरः

चाणक्यः चन्दनदासं द्रष्टुमिच्छति।

(घ) पाठेऽस्मिन् चन्दनदासस्य तुलना केन सह कृता?

उत्तरः

पाठेऽस्मिन् चन्दनदासस्य तुलना शिविना सह कृता?

(ङ) प्रीताभ्यः प्रकृतिभ्यः प्रतिप्रियं के इच्छन्ति?

उत्तरः

प्रीताभ्यः प्रकृतिभ्यः प्रतिप्रियं राजान इच्छन्ति?

(च) कस्य प्रसादेन चन्दनदासस्य वणिज्या अखण्डिता?

उत्तरः

चन्द्रगुप्तस्य प्रसादेन चन्द्रनदासस्य वाणिज्या अखण्डिता?

प्रश्न 3.

स्थूलाक्षरपदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत-

(क) शिविना विना इदं दुष्कर कार्यं कः कुर्यात्।

उत्तरः

केन् विना इदं दुष्कर कार्यं कः कुर्यात्?

(ख) प्राणेभ्योऽपि प्रियः सुहृत्।

उत्तरः

प्राणेभ्योऽपि प्रियः कः?

(ग) आर्यस्य प्रसादेन मे वणिज्या अखण्डिता।

उत्तरः

कस्य प्रसादेन मे वाणिज्या अखण्डिता?

(घ) प्रीताभ्यः प्रकृतिभ्यः राजानः प्रतिप्रियमिच्छन्ति।

उत्तरः

प्रीताभ्यः प्रकृतिभ्यः के प्रतिप्रियमिच्छन्ति?

(ङ) तृणानाम् अग्निना सह विरोधो भवति।

उत्तरः

केषाम् अग्निना सह विरोधो भवति?

प्रश्न 4.

यथानिर्देशमुनरत-

(क) 'अखण्डिता में वणिज्या'-अस्मिन् वाक्ये व्यापदं किम्?

उत्तरः

अखण्डिता

(ख) पूर्वम् 'अनृतम्' इदानीम् आसीत् इति परस्परविरुद्ध वचने-अस्मात् वाक्यात् 'अधुना' इति पदस्य समानार्थकपदं चित्वा लिखत।

उत्तरः

इदानीम्

(ग) 'आर्य! किं मे भयं दर्शयसि' अत्र 'आर्य' इति सम्बोधनपदं कस्मै प्रयुक्तम्?

उत्तरः

चाणक्यः

(घ) 'प्रीताभ्यः प्रकृतिभ्यः प्रतिप्रियमिच्छन्ति राजानः' अस्मिन् वाक्ये कर्तृपदं किम्?

उत्तरः

राजानः

(ङ) तस्मिन् समये आसीदस्मद्गृहे' अस्मिन् वाक्ये विशेष्यपदं किम्?

उत्तरः

गृहे

प्रश्न 5.

निर्देशानुसारं सन्धि/सन्धिविच्छेदं कुरुत-

(क) यथा – कः + अपि – कोऽपि

प्राणेभ्यः + अपि – _____

_____ + अस्मि – सज्जोऽस्मि।

आत्मनः + _____ – आत्मनोणाधिकारसदृशम्

उत्तरः

यथा – कः + अपि – कोऽपि

प्राणेभ्यः + अपि – प्राणेभ्यऽपि

सज्जः + अस्मि – सज्जोऽस्मि।

आत्मनः + अधिकारसदृशम् – आत्मनोधिकारसदृशम्

(ख) यथा- सत् + चित् – सच्चित्

शरत् + चन्द्रः – _____

कदाचित् + च – _____

उत्तर:

यथा – सत् + चित् – सच्चित्

शरत् + चन्द्रः – शरच्चन्द्र

कदाचित् + च – कदाचित

प्रश्न 6.

अधोलिखितवाक्येषु निर्देशानुसार परिवर्तनं कुरुत-

यथा – प्रतिप्रियमिच्छन्ति राजानः। (एकवचने) प्रतिप्रियमिच्छति राजा।

(क) सः प्रकृतेः शोभा पश्यति (बहुवचने)

उत्तर:

ते प्रकृतेः शोभा पश्यन्ति।

(ख) अहं न जानामि। (मध्यमपुरुषैकवचने)

उत्तर:

त्वम् न जानामि।

(ग) त्वं कस्य गृहजनं स्वगृहे रक्षसि? (उत्तमपुरुषैकवचने)

उत्तर:

अहं कस्य गृहजनं स्वगृहे रक्षामि?

(घ) कः इदं दुष्करं कुर्यात्? (प्रथमपुरुषबहुवचने)

उत्तर:

के इदं दुष्करं कुर्युः?

(ङ) चन्दनदासं द्रष्टुमिच्छामि। (प्रथमपुरुषैकवचने)

उत्तर:

चन्दन दासः द्रष्टुम इच्छति।

(च) राजपुरुषाः देशान्तरं व्रजन्ति। (प्रथमपुरुषैकवचने)

उत्तर:

राजपुरुषः देशान्तरं व्रजति।

प्रश्न 6.

(अ) कोष्ठकेषु दनयोः पदयोः शुद्धं विकल्पं विचित्य रिक्तस्थानानि पूरयत-

(क) _____ विना इदं दुष्करं कः कुर्यात्। (चन्दनदासस्य / चन्दनदासेन)

उत्तर:

चन्दनदासेन्

(ख) _____ इदं वृनान्तं निवेदयामि। (गुरवे / गुरोः)

उत्तर:

गुरवे

(ग) आर्यस्य _____ अखण्डिता में वणिज्या। (प्रसादात् / प्रसादेन)

उत्तर:

प्रसादेन

(घ) अलम् _____। (कलहेन / कलहात्)

उत्तर:

कलहेन्

(ङ) वीरः _____ बालं रक्षति। (सिंहेन / ष्टसिंहात्)

उत्तर:

सिहात्

(च) _____ भीतः मम भ्राता सोपानात् अपतत्। (कुक्कुरेण / कुक्कुरात्)

उत्तर:

कुक्कुरात्

(छ) छात्रः _____ प्रश्नं पृच्छति। (आचार्यम् / आचार्येण)

उत्तर:

आचार्यम्।

(आ) अधोदत्तमञ्जूषातः समुचितपदानि गृहीत्वा विलोमपदानि लिखत-

असत्यम् पश्चात् गुणः आदरः तदानीम् तत्र

(क) अनादरः _____

उत्तर:

आदरः

(ख) दोषः _____

उत्तर:

गुणः

(ग) पूर्वम् _____

उत्तर:

पश्चात्

(घ) सत्यम् _____

उत्तर:

असत्यम्

(ङ) इदानीम् _____

उत्तर:

तदानीय

(च) अत्र _____

उत्तर:

तत्र

प्रश्न .

उदाहरणमनुसृत्य अधोलिखितानि पदानि प्रयुज्य पञ्चवाक्यानि रचयत-

यथा निष्क्रम्य-शिक्षिका पुस्तकालयात् निष्क्रम्य कक्षा प्रविशति।

(क) उपसृत्य

उत्तर:

आदित्यः मातरम् उपसृत्य प्रणमति।

(ख) प्रविश्य

उत्तर:

आचार्यः कक्षा प्रविश्य पाठयति।

(ग) द्रष्टुम्

उत्तर:

लता चलचित्रं द्रष्टुम् इच्छति।

(घ) इदानीम्

उत्तर:

सः इदानीं खेलति।

(ङ) अत्र

उत्तर:

अत्र मनोहरम् तडागः अस्ति।